

СЕКЦІЯ 8 БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

УДК 658

Вигівська І.М.*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і аудиту**Житомирського державного технологічного університету***Макарович В.К.***кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри обліку і аудиту
Ужгородського національного університету*

ФОРЕНЗИК ЯК МЕТОД УПРАВЛІННЯ ФАКТОРИНГОВИМИ РИЗИКАМИ

Стаття присвячена актуальним питанням управління ризиками факторингового бізнесу через призму форензіку. Цей новий напрям послуг з розслідування фінансових махінацій і шахрайства використовується для проведення розслідувань і надання допомоги клієнтам у встановленні фактів і причин шахрайства. В статті окреслено основні напрями форензіку щодо управління ризиками факторингового бізнесу, серед яких виділено: запобігання і розслідування фактів шахрайства; супровід в судових розглядах. корпоративна розвідка; комп'ютерна криміналістика; дотримання вимог антикорупційного законодавства.

Ключові слова: факторинг, факторинговий бізнес, форензик, шахрайство, комплаєнс, ризик, фрод ризики, управління.

Выговская И.Н., Макарович В.К. ФОРЕНЗИК КАК МЕТОД УПРАВЛЕНИЯ ФАКТОРИНГОВЫМИ РИСКАМИ

Статья посвящена актуальным вопросам управления рисками факторингового бизнеса через форензик. Это новое направление услуг по расследованию финансовых махинаций и мошенничества используется для проведения расследований и предоставления помощи клиентам в установлении фактов и причин мошенничества. В статье очерчены основные направления форензика относительно управления рисками факторингового бизнеса, среди которых выделено: предотвращение и расследование фактов мошенничества; сопровождение в судебных разбирательствах; корпоративная разведка; компьютерная криминалистика; соблюдение требований антикоррупционного законодательства.

Ключевые слова: факторинг, факторинговый бизнес, форензик, мошенничество, комплаенс, риск, фрод риски, управление.

Vygivska I.M., Makarovych V.K. FORENSIC AS A METHOD OF FACTORING RISK MANAGEMENT

The article is devoted to current issues of risk management of factoring business through the forensic prism. Such new services of financial machinations and scams investigation are used not only for investigations but also to assist clients in establishing facts and causes of fraud. In the article, the main directions of forensic on risk management of factoring businesses are outlined. Directions of forensic: prevention and investigation fraudulent facts, support in the court proceedings, corporate intelligence service, computer criminology, compliance with anticorruption legislation.

Keywords: factoring, factoring business, forensic, fraud, compliance, risk, fraud risk, management.

Постановка проблеми. На сучасному етапі господарювання виникає необхідність в інноваційних методах виробництва і управління, пошуку нових джерел фінансування і підвищення фінансової стійкості підприємств. В свою чергу, класичні банківські послуги не задовольняють в повній мірі потреб сучасного ринку, тому все більшого значення набувають альтернативні методи підвищення ліквідності. Одним із таких перспективних інструментів є факторинг, який забезпечує підприємства необхідними оборотними засобами, мінімізує кредитні ризики і в результаті сприяє підтримці ліквідності в умовах обмеженого доступу до кредитних ресурсів.

Однак, незважаючи на досить стрімкий розвиток факторингу на вітчизняному ринку, ряд актуальних питань, пов'язаних з ефективним управлінням ризиками та оцінкою ризик-менеджменту як інтегрованого елементу технології здійснення факторингових операцій, залишаються відкритими і потребують більш глибокого дослідження та вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями управління ризиками господарської діяльності займалися такі науковці як З.В. Гуцайлюк [2], М.О. Козлова [5], В.І. Ткач [6], С.І. Шкирман [9]. Дослідження та окреслення ризиків факторингового

бізнесу здійснювали вчені: А.М. Герасимович [1], Л.М. Заєма [3], Л.М. Кожина [4], І.М. Трейвіш [7], А.М. Шаніна [8] та інші.

Постановка завдання. Завданням статті є дослідження напрямів управління ризиками факторингового бізнесу через призму форензіку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Суб'єкти господарської діяльності завжди потребують додаткових обігових коштів з метою розвитку власної господарської діяльності. На сьогоднішній день, стало можливим залучення додаткового оборотного капіталу не лише через отримання кредитів у банківських установах, але і через факторинг. Здійснення факторингових операцій супроводжується різного роду ризиками для всіх учасників факторингового процесу. У зв'язку з тим, що подібні операції є новими для українського ринку, фахівцями остаточно не сформована методика і необхідний інструментарій по оцінці і попередженню ризиків, пов'язаних з їх проведенням.

В зарубіжній практиці широкої популярності у факторинговій діяльності набуває такий метод управління ризиками як форензик, який і представляє необхідність поглибленого дослідження для потреб українського ринку.

Розгляд факторингових ризиків передбачає застосування системи спеціальних знань з дослідження економічних явищ і процесів за невизначеності та конфліктності з метою отримання якісної та кількісної інформації, необхідної для прийняття управлінських рішень з урахуванням ризику.

На сьогоднішній період факторинговими компаніями застосовуються методики, що взяті та адаптовані з банківського середовища. Вони розроблені для тестування можливості видачі кредитних коштів потенційним клієнтам. Тобто, методики не враховують специфічних ризиків, що притаманні факторинговим операціям. Серед ризиків факторингового бізнесу варто виділити фрод ризики (умисна дія, здійснення з метою обману (введення в оману), в результаті якої суб'єкт факторингу щось втрачає і/або зловмисник отримує (наприклад, умисне відхилення від умов контракту; шахрайство). Адже, як показує практика, у зв'язку зі специфікою здійснення факторингу, зростає кількість економічних злочинів в цій сфері, тобто шахрайства та недобросовісної поведінки з боку всіх учасників факторингової угоди. Однією із головних причин вважаємо відсутність у факторів ефективної системи управління ризиками.

Одним із напрямків управління ризиками в факторинговому бізнесі є відносно новий для українського ринку напрям послуг «форензик». Цей новий напрям послуг з розслідування фінансових махінацій і шахрайства використовується для проведення розслідувань і надання допомоги клієнтам у встановленні фактів і причин шахрайства, а також пошуку викрадених активів компанії до великомасштабних махінацій.

Форензик – це всебічне вивчення фінансово-господарської діяльності компанії, спрямоване на виявлення шахрайства, неправомірних або зловмисних дій як її персоналу усіх рівнів, так і третіх осіб, які є контрагентами [13, с. 1071].

Терміном «Форензик» (англ. forensic) в широкому сенсі означають діяльність по виявленню, аналізу і врегулюванню ситуацій, коли між діловими партнерами виникають розбіжності по фінансовим, комерційним, правовим або іншим питанням, що містять в собі значні економічні ризики [10, с. 118]. Цей метод використовується і в ситуаціях, коли дії співробітників або організацій не відповідають законодавчим або іншим нормативним актам, принципам і стандартам.

Тлеубаева С.А. [11, с. 41] відмічає, що форензик забезпечує організований процес для забезпечення достатньої упевненості в досягненні цілей факторингової компанії: достовірності та правдивості фінансової звітності клієнтів; раціонального використання ресурсів; збереженню активів; управління ризиками; запобігання шахрайству.

Васудеван С. відзначає, що форензик передбачає висловлювання думки про законність операцій компанії, використовуючи методи аудиту ефективності (value for money (VFM) audit), аудиту правильності (regularity audit), слідчого аудиту (investigative audit) і фінансового аудиту (financial audit). Мета – визначити, чи відображена у фінансовій звітності компанії достовірна інформація щодо бізнесу, з'ясувати, чи мало місце шахрайство [12, с. 359]. Варто зазначити, що Васудеван С. розглядає форензик

виключно як метод аудиторської незалежної оцінки, в той час як форензик може здійснюватись не тільки аудиторськими компаніями та мати більш широкий спектр фінансових розслідувань.

Форензик допомагає виявити можливі ризики на момент укладення факторингового договору. За допомогою цієї процедури можна стягнути майно у разі виявлення фактів шахрайства. Економічне розслідування проводиться і для інших цілей, наприклад таких як: розрахунок збитків при укладенні контракту або порушенні умов договору, порушення гарантійних зобов'язань, для запобігання можливих суперечок, для оцінки ризиків банкрутства, неспроможності або реорганізації, для оцінки бізнесу загалом.

Наразі факторингові компанії Європи, США та інших держав світу активно застосовують незалежні економічні розслідування в якості інструменту перевірки діяльності контрагентів (учасників факторингу – фактор, факторант, боржник). Зарубіжні факторингові компанії надають перевагу здійсненню додаткових витрат задля мінімізації ризиків співпраці з контрагентом та уникнення негативних наслідків внутрішніх ризиків факторингового бізнесу.

Метою форензика є виявлення невідповідностей у фінансовій звітності компанії. Багато фірм для різних цілей заздалегідь навмисно викривляють дані звітів про діяльність, зокрема це стосується факторів. Тому незалежне економічне розслідування дозволяє виявити факти недобросовісної поведінки суб'єктів господарювання, що в свою чергу, дозволяє уникнути негативних наслідків ризиків та, відповідно, співпраці з таким контрагентом.

Процес форензика включає ряд напрямків фінансового розслідування, які сформовано та відображено на рис. 1.

Більш детально зупинимось на кожному із напрямків форензику управління ризиками факторингового бізнесу.

1. Запобігання і розслідування фактів шахрайства. Корпоративне шахрайство є реальною і дуже серйозною загрозою для будь-якого бізнесу, може стати причиною істотних фінансових втрат і завдати збитку репутації компанії. Тому надзвичайно важливо вживати належні заходи для запобігання, виявлення і своєчасного розслідування фінансових злочинів. Запобігання шахрайству зумовлене такими проблемами як відсутністю регулярних заходів по

Рис. 1. Напрями форензику в умовах управління ризиками факторингового бізнесу

виявленню і оцінці ризиків шахрайства; відсутність ефективної процедури перевірки бізнес-партнерів; недоліки в існуючій процедурі контролю за відсутністю конфлікту інтересів; неефективність контролю за дотриманням існуючих політик і процедур; відсутність необхідних ресурсів для проведення розслідування підозрілих подій; відсутність чіткого плану заходів у разі виявлення факту шахрайства. Форензик дає можливість здійснити виявлення існуючих ризиків шахрайства і розробку заходів, спрямованих на усунення виявлених недоліків в контрольному середовищі і інформаційних системах з метою зниження ризиків шахрайства; розробку і впровадження контрольних процедур, спрямованих на зниження ризиків шахрайства, що дозволяють своєчасно відстежити і запобігти шахрайським діям в компанії; перевірку бізнес-партнерів і контроль за відсутністю конфлікту інтересів; побудову ефективної функції розслідування шахрайських дій; розробку плану заходів у разі виявлення фактів шахрайства.

2. Супровід в судових розглядах. Розвиток факторингового бізнесу і розширення глобалізації неминуче супроводжуються судовими розглядами. І все частіше учасниками цих суперечок і розглядів стають факторингові компанії та їх клієнти з різних країн. Форензик забезпечує аналіз повної фінансової картини суперечки; зниження невизначеності і ристу впевненості в результаті суперечки; залучення досвідчених фахівців дозволяє реалізувати найкращий з можливих результатів справи.

3. Корпоративна розвідка. Будь-які нові ділові стосунки пов'язані з ризиком. Корпоративна розвідка – спеціалізований напрям діяльності форензика, у рамках якої окрема команда фахівців на постійній основі проводить комплексні дослідження відносно ділової репутації і сумлінності контрагентів факторингової компанії.

4. Комп'ютерна криміналістика – передбачає проведення комп'ютерної технічної експертизи з використанням новітніх технологій і підготовка експертного висновку; збір електронних доказів; пошук, аналіз і забезпечення збереження електронних даних; відновлення видалених файлів і розшифрування захищеної інформації.

5. Дотримання вимог антикорупційного законодавства. Включає проведення незалежної оцінки ризиків, пов'язаних з можливим недотриманням законодавства; підготовку практичних рекомендацій по оптимізації політик і процедур; розробку комплексних програм по дотриманню вимог антикорупційного законодавства і сприяння в їх реалізації; розробку навчальних програм і проведення навчання співробітників і менеджменту; розслідування випадків порушень антикорупційного законодавства; проведення періодичної оцінки функції комплаєнс у факторинговій компанії.

Розслідування проводиться наступними методами:

- оцінка документації, що знаходиться у відкритому і закритому доступі або аналіз контрагентів компанії;
- проведення експертизи ведення судових суперечок контрагентом;
- перевірка історії діяльності суб'єкта господарювання на предмет наявності конфліктів, пов'язаних з легалізацією незаконних доходів, дочірніх підприємств, що знаходяться за кордоном, у тому числі в офшорних зонах;
- аналіз контрактних зобов'язань або виявлення значної кредиторської заборгованості.

Алгоритм проведення форензик може відрізнятися залежно від того, для яких цілей він ініціюється. Експерти під час проведення цієї процедури, як вже відзначалося, вивчають фінансову звітність, аудиторські висновки за минулі роки, оцінюють виявлені порушення, вивчають показники рентабельності підприємства, її ліквідність і фінансову стійкість, перевіряють наявність боргів по податках і зборам, і заборгованості за розрахунками з персоналом, вивчають акти звірки взаєморозрахунків і кредиторську заборгованість. В ході перевірки експерти також здійснюють аналіз структури підприємства і перевіряють наявність внутрішніх та зовнішніх ризиків, пов'язаних з «відмиванням грошей». Окрім цього, відбувається аналіз результатів судових розглядів, а саме позитивну і негативну практику вирішення господарських спорів. Експерти факторингової компанії також можуть брати інтерв'ю у співробітників і керівництва підприємства-клієнта, при необхідності будуть проведені масові перевірки партнерів для виявлення конфліктів інтересів і прихованих взаємозв'язків, можливий і аналіз великих масивів електронних даних. Такі інтерв'ю проводять у формі опитування, анкетування, ділової розмови.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, можна зробити висновки, що форензик забезпечує подальший вибір методів управління ризиками та мінімізацію (нейтралізацію) їх негативних наслідків. Інформація, що використовується при аналізі ризиків факторингового бізнесу походить із різних джерел: ретроспективні дані, результати експериментальних досліджень, експертна оцінка, бухгалтерські дані та ін. Форензик передбачає виявлення загроз та небезпек, визначення доцільності здійснення та майбутніх факторингових операцій факторингового бізнесу загалом.

Застосування вітчизняними факторинговими компаніями форензика дозволить підвищити ефективність управління ризиками і діяльності шляхом прийняття оптимальних управлінських рішень та забезпечить прибутковість факторингового бізнесу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Герасимович А.М. Факторингові операції: механізм проведення, облік та аналіз / А.М. Герасимович, І.А. Герасимович, Н.А. Морозова-Герасимович // Аудитор України. – 2008. – № 15 – С. 203-218.
2. Гуцайлюк З.В. Ризики факторингового бізнесу: обліковий вимір / З.В. Гуцайлюк // Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки. – № 2 (72) – 2015 – Житомир: ЖДТУ, 2015. – С. 27-31.
3. Заема Л.М. Организационно-методические подходы к совершенствованию инструментов факторинга: автореф. дис. ... канд. эк. наук: 08.00.10 / Л.М. Заема. – Ставрополь, 2010 – 17 с.
4. Кожина Л.М. Снижения риска выполнения факторинговых операций: дис. канд. эк. наук: 08.00.10/ Л.М. Кожина. – Москва, 2008. – 150 с.
5. Козлова М.О. Облік і контроль процесу резервування: Дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09 / Козлова Марія Олегівна. – Житомир, 2006. – 203 с.
6. Ткач В. И. Учет резервов предприятия / В.И. Ткач, С.В. Романова, С.А. Чесев. – М.: «Издательство ПРИОР», 2000. – 96 с.
7. Трейвиш М.И. Методы анализа эффективности и надежности факторных операций: дис. ... канд. эк. наук: 08.00.13/ Трейвиш Михаил Ильич. – Москва, 1997. – 144 с.
8. Шанина А.Н. Управление рисками факторингового бизнеса в России: автореф. дис. ... канд. эк. наук: 08.00.10 / Шанина Алла Николаевна. – Санкт-Петербург, 2010. – 22 с.
9. Шкирман С. И. Фонды и резервы, создаваемые организациями. Расчет чистых активов и доли выбывающего учредителя / С.И. Шкирман. – Минск: Издательство Гревцова, 2007. – 272 с.
10. Marr Crouhy The Essentials of Risk Management /Michel Crouhy, Dan Galai, Robert Mark. – McGraw-Hill Education. – 2005. – 416 p.